

"RELACJA NAUCZYCIEL-RODZIC SZANSĄ NA ROZWÓJ DZIECKA NIEPEŁNOSPRAWNEGO INTELEKTUALNIE W STOPNIU LEKKIM"

Elżbieta Szlandrowicz

Przyjście na świat dziecka niepełnosprawnego intelektualnie powoduje poważne zmiany w całej rodzinie. Bez względu na to, co stanowi przyczynę niepełnosprawności, zawsze następuje u rodziny szok. Wielu rodziców, w szczególności ojców, nie potrafi znaleźć się w tej nowej sytuacji i zaakceptować wynikających stąd konsekwencji. Ojciec 8-letniej dziewczynki z zespołem Downa ujął to tak: „...ten wspaniały obraz rozwoju mojej małej córeczki. Nigdy nie kwestionowałem, że będzie ona inteligentna i miła, o przyjemnym usposobieniu i że będzie obiektem powszechnego podziwu. Ten obraz wyobraźni leży teraz roztrzaskany u mych stóp”¹. W przeżyciach rodziców po wykryciu u dziecka niepełnosprawności wyróżnia się kilka okresów, które uznaje się jako modelowe. Są to okresy:

1. Szoku.
2. Kryzysu emocjonalnego.
3. Pozornego przystosowania się.
4. Konstruktynego przystosowania się do sytuacji.

W przypadku konkretnych rodzin w/w okresy mogą trwać dłużej lub krócej. Często rodzice nie dochodzą w swych przeżyciach do okresu konstruktynego przystosowania się i trwają w rozpacz i poczuciu beznadziejności. Jednak gdy taki okres nastąpi rodzice zaczynają się zastanawiać, czy i jak można pomóc dziecku, stosują różne zabiegi wychowawcze i rehabilitacyjne w stosunku do dziecka. Życie i

¹ Lamęcka – Adamek J., *Rodzina wobec problemu niepełnosprawności intelektualnej dziecka*, W-wa 2002, s. 48.

funkcjonowanie rodziny zaczyna organizować się wokół wspólnego celu – niesienia pomocy dziecku.

Rodzina i przedszkole dla dziecka niepełnosprawnego intelektualnie w stopniu lekkim stanowią dwa podstawowe środowiska wychowawcze, mające wpływ na zaspakajanie potrzeb rozwoju biologicznego, psychofizycznego, społecznego i kulturalnego. Wpływ tych środowisk jest korzystny tylko wówczas, gdy te dwa środowiska są skłonne do współpracy, takiej, w której nauczyciele i rodzice utrzymują ze sobą częste i bliskie kontakty mające na celu wzajemne wspomaganie się, jak i dobro dziecka. Wg Marii Grzegorzewskiej „...nauczyciel dziecka upośledzonego powinien nie tylko być związany z jego życiem, ale także powinien być w nurcie tego życia pogrążony”². Wnioskować zatem należy, że nauczyciel powinien dobrze poznać środowisko rodzinne swoich uczniów, ocenić je, zrozumieć jego wpływ i dopiero na tej podstawie tworzyć program swojej pracy. Harmonijna współpraca nauczycieli i rodziców stanowi jeden z podstawowych warunków skuteczności postępowania usprawniającego, a relacje między nimi muszą być oparte o takie założenia jak: : „...podmiotowość rodziców w szkole, nowe role rodziców i nauczycieli w zaspakajaniu potrzeb rozwoju bio-psycho-socjo-kulturalnego dziecka, przezwyciężenie starych nawyków w kontaktach między rodzicami i nauczycielami, nowy postępowy model współpracy szkoły i rodziny ucznia”³.

Działalność rodziców jako pierwszego ogniwa podejmującego rewalidację dziecka niepełnosprawnego nie może być nieukierunkowana i przypadkowa. By dała pożądaną rezultaty, by nastąpił postęp w rozwoju musi następować systematyczna wymiana informacji między poszczególnymi ogniwami edukacyjnymi i wychowującymi jakimi są szkoła i rodzice. Wszystkie oceny i opinie na temat funkcjonowania psychofizycznego dziecka

² Smykowska D., *Współpraca szkoły z rodziną w zaspakajaniu potrzeb rozwojowych dzieci z lekkim upośledzeniem umysłowym – działania stosowane i postulowane*, Kraków 2008, s. 19.

³ Tamże, s. 12.

muszą być wykorzystywane w należyty sposób zarówno przez pedagogów jak i rodzinę. Nauczyciele i specjaliści są zobowiązani przedyskutować z rodzicami postawione rozpoznanie w sposób zrozumiały dla rodziców, którzy powinni uzyskać wyczerpujące informacje.

Prawidłowe relacje rodziców dziecka upośledzonego umysłowo z nauczycielami mają o wiele większe znaczenie, niż w przypadku uczniów o normalnym rozwoju. Obowiązki rodziców wobec placówki specjalistycznej, która prowadzi proces rewalidacji to:

- „- czynne zainteresowanie się programem pracy placówki,
- pomoc w realizacji zamierzonych celów rewalidacyjnych,
- aktywne uczestnictwo w życiu placówki,
- współpraca z nauczycielem, psychologiem, logopedą, lekarzem na rzecz dziecka,
- prowadzenie jednolitego kierunku oddziaływania w zakresie rewalidacji”⁴.

Badania teoretyków wychowania wykazały, że nie każde środowisko rodzinne jest zdolne wspierać działania usprawniające i przyczynić się do uzyskania lepszych rezultatów w zakresie rozwoju dziecka. Zaznacza się więc szczególna rola pedagoga specjalnego, który swoją specjalistyczną wiedzę i zdobyte doświadczenie powinien przekazać rodzicom. Z kolei intymna wiedza rodziców dotycząca dziecka pozwala z powodzeniem uzupełnić luki w prowadzonym usprawnianiu. Pedagodzy specjalni powinni uświadomić rodzicom, że pełna akceptacja osoby niepełnosprawnej to nie tylko pogodzenie się z niepełnosprawnością dziecka, ale przede wszystkim racjonalna pomoc, nieokazywanie przesadnego współczucia, a zarazem nielekceważenie jego potrzeb materialnych i psychicznych. I jak pisze J. Lamęcka-Adamek (2008) działalność nauczyciela (pedagoga specjalnego) często wykracza poza środowisko dziecka i winna mieć następujący zakres:

- doradztwo w zakresie współdziałania rodziców w procesie rewalidacji

⁴ Wojciechowski F., *Dziecko umysłowo upośledzone w rodzinie. Studium porównawcze*, W-wa 1990, s. 149.

dziecka,

- porady w zakresie rozwiązywania trudności wychowawczych, organizacja czasu wolnego dziecka,
- doradztwo w zakresie pełnienia przez rodzinę funkcji opiekuńczo-wychowawczej w stosunku do dziecka niepełnosprawnego,
- określanie głównych potrzeb i kierunków pomocy rodzinie znajdującej się w sytuacji problemowej przy współpracy z instytucjami i organizacjami podejmującymi działania na rzecz dziecka niepełnosprawnego⁵.

W zmieniającej się rzeczywistości edukacyjnej każdy nauczyciel powinien poszukiwać własnych sposobów porozumiewania się z rodzicami swoich uczniów. Konieczne jest odejście od stereotypu wszechwiedzącego nauczyciela, który zapraszając rodziców do współpracy widzi w nich jedynie biernych i niesprzeciwiających się obserwatorów. Z kolei nauczyciele ubolewają, że rodzice nie wspierają ich w procesie dydaktycznym i wychowawczym co prawdopodobnie wynika ze zwykłej niewiedzy. Na pewno dobre relacje nauczycieli z rodzicami dzieci upośledzonych umysłowo są szansą na lepszy rozwój dziecka, jednak należy dążyć aby te relacje podparte były ciągłym i wzajemnym uzupełnianiu się opiniami i spostrzeżeniami o dziecku. Idealnie byłoby aby relacja nauczyciel-rodzic oparta była na zasadzie pełnej wymienności, partnerstwie i szacunku. Jednak ostatecznie to od nauczyciela więcej zależy i to on powinien nadawać charakter tej relacji. W żadnym wypadku nie powinien nadużywać władzy i stawiać siebie w roli osoby oceniającej lub „krytycznej władzy”. Niezbędna jest też edukacja rodziców ukazująca nowe formy współpracy i inicjatywy oraz uświadamiająca im, aby w wychowaniu kierowali się bardziej wiedzą i umiejętnościami pedagogicznymi niż intuicją. Rodzice są najlepszymi ekspertami w sprawach swoich dzieci, gdyż towarzyszą im przez całe życie. Przez wiele lat traktowano rodziców głównie jako źródło informacji

⁵ Lamęcka-Adamek J., op. cit. s. 56.

diagnostycznych. W ostatnich latach dzięki działaniom podejmowanym przez samych rodziców sytuacja zmienia się pozytywnie. Udział w tych zmianach jest ogromnym wyzwaniem dla nauczycieli.

Budując właściwą relację z rodzicami nauczyciel musi zwracać uwagę na komunikaty wysyłane w stronę rodziców, aby odczuli, że są osobami godnymi szacunku, że my nauczyciele wiemy co przeżywają i rozumiemy ich emocje i przeżycia oraz cenimy ich wiedzę i doświadczenie wynikające z wieloletniego towarzyszenia własnemu dziecku. Takie komunikaty potwierdzają otwartość na współpracę, wzajemne wspieranie się i wspólne działania na rzecz pomocy udzielanej dziecku⁶.

Podstawowym warunkiem pomyślnie układającej się współpracy z rodzicami dzieci niepełnosprawnych jest dla nauczyciela zdobycie ich zaufania. Liczy się sztuka pierwszego kontaktu, miejsce, czas, kreatywna komunikacja. I choć to nauczyciel „kieruje” spotkaniem musi on być w tym bardzo roztropną, asertywną i empatyczną stroną dialogu. Z kolei od rodziców oczekuje się otwartości na rady nauczyciela oraz aktywności w podejmowaniu różnych działań na rzecz rozwoju dziecka.

Z przeprowadzonych badań wynika, że rodzice są zgodni co do tego, że efekty pracy szkoły są ściśle powiązane ze współpracą z rodziną, jednak obie strony dostrzegają bariery utrudniające pełne współdziałanie. Współpraca z rodzicami nigdy nie należała do prostych zadań nauczycieli. Wynika to z tego, że od początku edukacji szkolnej na dziecko bardzo silnie oddziałują dwa podstawowe środowiska wychowawcze: rodzina i szkoła.

„Dobry nauczyciel powinien wiedzieć o tym, że nigdy jedno nie zastąpi drugiego, jednak oba mogą i powinny wzajemnie się uzupełniać”⁷.

BIBLIOGRAFIA

⁶ Mitkiewicz B., Nauczyciel, a rodzice dziecka niepełnosprawnego. W poszukiwaniu form współpracy, [w:] Malik M., Hanejko T., Marcinkiewicz A. (red) *Nauczyciel w pracy z uczniem niepełnosprawnym*, Tom II, W-wa 2015, s. 15.

⁷ Tamże, s. 15.

1. Lamęcka–Adamek J. *Rodzina wobec problemu niepełnosprawności intelektualnej dziecka*, W-wa 2002.
2. Mitkiewicz B. *Nauczyciel, a rodzice dziecka niepełnosprawnego. W poszukiwaniu form współpracy* [w:] Malik M. Hanejko T. Marcinkiewicz A. (red) *Nauczyciel w pracy z uczniem niepełnosprawnym* , Tom II, W-wa 2015.
3. Smykowska D. *Współpraca szkoły z rodziną w zaspakajaniu potrzeb rozwojowych dzieci z lekkim upośledzeniem umysłowym – działania stosowane i postulowane*, Kraków 2008.
4. Wojciechowski F. *Dziecko umysłowo upośledzone w rodzinie*, W-wa 1990.